

Nr 279.

Av herr **Forssell**, om *ändring i 19 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning.*

Genom trontalet har riksdagen erhållit kännedom om, att Kungl. Maj:t »överbäger möjligheterna att bereda en löneförbättring för präster med lägre avlöning». Frågan om en löneförbättring för dessa prästmän har ju länge varit dryftad inom intresserade kretsar. Men man torde därvid hava räknat med, att spörsmålet härom skulle komma på riksdagens bord först i samband med det förslag Kungl. Maj:t kan finna påkallat att framställa efter prövningen av det resultat, vilket kan framkomma av den utredning, som år 1927 igångsattes rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning samt dispositionen av prästlönejorden. Sedan det emellertid visat sig, att en annan lönefråga, frågan om tillfällig löneförbättring för lärare vid folk- och småskolor samt i vissa fall lärare vid de allmänna läroverken m. fl. icke längre kunnat uppskjutas utan kräver en snar lösning, är det givetvis alldeles i sin ordning, om spörsmålet om en löneförbättring för präster med lägre avlöning på samma gång framlägges inför riksdagen; så starkt är nämligen det sammanhang, som *reellt*, om också ej *formellt* består mellan dessa samhällsgruppers arbete i kulturens tjänst. Men då prästerskapets lönefråga på detta sätt blivit aktuell, synes därmed också följa, att de spörsmål, som lades under 1927 års ovanberörda utredning, också nu fått aktualitet. Måste en del av prästerskapet redan nu erhålla tillökning i sina löneförmåner och måste kyrkomötet för den skull inkallas, så synes det vara lika nödvändigt och lika billigt att i samband därmed till dryftning upptaga de missförhållanden, som blivit allt mer uppenbara i fråga om anskaffningen och fördelningen av de medel, som för detta ändamål erfordras.

Då uppläggningsen av Kungl. Maj:ts blivande proposition icke är känd, och då jag därför icke vet, om det skall bliva grundlagsenligt möjligt att till densamma anknyta en motion av den räckvidd jag åsyftar, har jag, för att icke förlora min initiativrätt, nödgats före den ordinarie motionstidens utgång framlägga mina synpunkter och förslag. Min avsikt är nämligen att söka förhindra, att den ytterligare belastning, för vilken kyrkofonden kan bliva föremål vid realiserandet av planen att förbättra löneförmånerna för prästerskapet med lägre avlöning, icke måtte tagas till intäkt för ett fastlåsande av det nuvarande systemet på detta område. En tystnad från deras sida,

som på ifrågavarande betydelsefulla samhällsområde kräva en reform, skulle möjligen i detta sammanhang kunna uppfattas såsom ett godtagande av hela systemet, och varje sådan tolkning synes mig böra omöjliggöras.

För tillkomsten av och innebörden i 1910 års prästlönelagstiftning anser jag mig icke behöva lämna någon redogörelse; jag förutsätter, att huvuddragen därav äro kända. Så mycket torde emellertid här böra sägas, att statsmakterna vid tillskapandet av *kyrkofonden* grundligt felbedömde de ekonomiska konsekvenserna av fondens konstruktion. Av den proposition till 1910 års riksdag, som ligger till grund för den nuvarande prästlönelagstiftningen, framgår tydligt, huru vederbörande departementschef tänkte sig dessa ekonomiska konsekvenser. Där yttras nämligen, att om i något pastorat överskott uppstode å de årligen inflytande avlöningsmedlen, sedan vad därav erfordrades till gäldande av de för prästerskapet därstädes fastställda löner tagits i anspråk, borde detta överskott ställas till kyrkans förfogande för tillgodoseende av samfälliga avlöningsbehov. Departementschefen tillfogade härvid den upplysningen, att detta skulle inträffa allenast i 23 pastorat för ett sammanlagt belopp av 29,181 kronor. Av en i kammarkollegium uppgjord tablå över läget år 1921, av vilken jag tagit del, framgår det, att det, i stället för de av departementschefen angivna 23 pastoraten med det sammanlagda beloppet av 29,181 kronor, sagda år (1921) var 193 pastorat. Överskottet var under åren 1926—1927, enligt uppgift, som lämnats mig av en av 1927 års prästlönerogleringssakkunniga, cirka 880,000 kronor, varav i arrende- och kapitalräntor 299,000 kronor och i skogsmedel 581,000 kronor!

I själva verket förhåller det sig också så, att kyrkofondens tillgångar varit och äro uti en ständig och progressiv tillväxt. Till belysning av fondens utveckling anför jag här efter 1925 års religionsfrihetssakkunnigas betänkande och statskontorets fondredovisningar för åren 1926—1927 och 1927—1928 en tablå:

Fondens behållning enligt K. Statskontorets bokslut		Årlig ökning (+) eller minskning (—)	
	Kr.	Kr.	
¹ / ₁ 1914	8,140,883	—	
³¹ / ₁₂ 1914	8,698,739	+	557,856
» 1915	9,583,814	+	885,075
» 1916	12,019,876	+	2,436,062
» 1917	16,950,397	+	4,930,521
» 1918	21,094,825	+	4,144,428
» 1919	28,609,004	+	7,514,179
» 1920	30,573,384	+	1,964,380
» 1921	25,691,851	—	4,881,533
» 1922	27,895,517	+	2,203,666
³⁰ / ₆ 1923	33,557,281	+	5,661,764
» 1924	36,873,380	+	3,316,099
» 1925	38,522,830	+	1,649,450
» 1926	40,786,628	+	2,263,798
» 1927	43,499,579	+	2,712,951
» 1928	46,946,971	+	3,447,392

Denna enorma tillväxt av kyrkofonden står icke blott — såsom av ovanstående referat av 1910 års proposition framgår — i uppenbar strid mot de kalkyler, från vilka statsmakterna sagda år utgingo; den är även oförenlig med fondens uppgift. Kyrkofonden är ju egentligen en kommunal utjämningskassa, vilken, om grunderna för densamma vore riktigt konstruerade, vid förvaltningsårets utgång *icke* bör förfoga över överskottsmedel.

Den nuvarande konstruktionen av kyrkofonden leder emellertid icke blott till en ändamålsvidrig fondbildning. Den försvagar också församlingarnas intresse för en rationell förvaltning av såsom löne- och rubricerade fonder och egendomar. Den framkallar tillika falska föreställningar om kyrkofondens karaktär och bidrager att undergräva känslan för församlingarnas självständiga rättssubjektivitet och äganderätt. En reform av kyrkofonden, som avser att hejda det meningslösa fondbildandet, måste på samma gång råda bot på sistberörda allvarliga missförhållanden. Det bör i detta sammanhang kanske erinras om, att ett förslag tidigare varit uppe i den offentliga diskussionen, avseende att reducera fondbildningen. Detta förslag har inneburit, att den från statsverket utgående ersättningen för indraget prästtjänst — vilken ersättning, som bekant, ingår till kyrkofonden — skulle slopas. Detta förslag bör emellertid avvisas redan av det skäl, att det innebär, att staten skulle rygga en åtagen förpliktelse. Men vidare kan mot detsamma anmärkas, att det icke råder bot på de missförhållanden, som ovan påtalats och som visa sig i församlingarnas sjunkande intresse för en ekonomisk förvaltning av deras egendomar och fonder och i en ödesdiger missuppfattning av kyrkofondens natur och församlingarnas rätt. Vilken mening man än må hysa om den nu så aktuella frågan om den kommunala skatteutjämningen, därom borde man dock kunna vara överens, att för en sådan utjämning bör man icke tillgripa privata donationer och kommunernas egendom i löst och fast.

En reform av kyrkofondens konstruktion, som tillgodoser dessa berättigade anspråk, synes mig enklast kunna genomföras på sådant sätt, att i § 19 av lagen om reglering av prästerskapets avlöning av den 9 dec. 1910 punkt 1 uteslutes, hittillsvarande punkterna 2—5 omnumreras till 1—4 samt den nya punkt 4 (hittillsvarande punkt 5) erhåller följande lydelse: »4:o) församlingsavgifter till erforderligt belopp.» I den nya punkt 3) ändras orden »2 mom.» till »1 mom.». Denna reform innebär, att arrendemedel, avgälder, räntor och skogsförsäljningsmedel i första hand tagas i anspråk (»läggas i botten») vid bestridande av de för kyrkoherde och komminister fastställda löner jämte ersättning och arvode åt adjunkt, varom talas i 14 § 3 mom. av nämnda lag.

Att denna reform skulle i högsta grad stimulera församlingarnas intresse för ifrågavarande tillgångars förvaltning inses omedelbart; därmed skulle den förut påtalade försvagningen av det kommunala självstyrelsebegreppet, som på detta område ägt rum, motverkas. Men huru skulle det gå med kyrkofonden och dess förmåga att tjänstgöra som en kommunal utjämningskassa?

Det är uppenbart, att den reduktion av kyrkofondens inkomster, som i *hår-*

daste fall är tänkbar, omfattar den inkomstpost, som förvaltningsåret 1926—1927 uppgick till cirka 880,000 kronor. (Jämför den ovan lämnade uppgiften från en ledamot av 1927 års prästlöneregleringssakkunniga.) Men nu befinnes det, att *även om* hela denna inkomstpost för kyrkofonden fölle bort, så skulle i allt fall så betydande årliga tillgångar kvarbliva för fonden, att den ändå mer än väl skulle kunna fylla sina uppgifter. Den ifrågavarande reduktionen, om den inträffat under förvaltningsåret 1927—1928, skulle allenast ha inneburit, att fondens *ökning* sagda budgetår minskats från 3,447,392 kronor till 2,567,392 kronor.

Den möjligheten, att hela den här berörda inkomstposten skulle bortfalla är emellertid fullständigt utesluten. Den nu föreslagna omläggningen av ordningen enligt § 19 i prästlöneregleringslagen komme att spela en roll för kyrkofonden allenast i sådana fall och för sådana pastorat, där den andra s. k. treöringen helt eller delvis icke behöver tillgripas i och för utdebitering.

Några exempel skola klargöra saken; jag anlitar härvid den ovan omtalade, i kammarkollegium utarbetade tablån över läget år 1921.

I *Helgums* pastorat av Härnösands stift uppgingo prästlönerna till 8,062 kr. Den s. k. första treöringen gav 2,546 kr. Arrendemedlen belöpte sig till 388 kr. och skogsmedlen till 38,465. — Inleveransen till kyrkofonden uppgick till 33,337 kr. — Om man här tänker sig, att arrendemedel och skogsmedel i första hand använts, så hade där stått till förfogande $388 + 38,465 = 38,853$. Frändrages från denna summa kostnaden för prästerskapet eller 8,062 kr., hade likväl till kyrkofonden kunnat inlevereras ej mindre än 30,791 kr. Inleveransen från detta enda pastorat hade sålunda blivit större än den inleverans, som år 1910 beräknades skola äga rum från hela riket.

Liknande är förhållandet med *Alanäs* församling i Härnösands stift, där kostnaden för prästerskapet (1921) var 12,894 kr.
 1:sta treöringen gav..... 1,954 »
 arrenden och fonder gävo 7,960 »
 skogsmedlen gävo 35,000 »
 inleveransen till kyrkofonden var 32,020 »

Sammanräknas de två näst sista posterna, så fås 42,960 kr.; dragas därifrån 12,894 kr., så erhålles den summa eller kr. 30,066, som församlingen skulle ha inlevererat till kyrkofonden, därest arrenden, fonder och skogsmedel »lagts i botten» vid bestridandet av utgifter för prästlönerna. Även i detta fall skulle inleveransen ha överstigit den år 1910 beräknade totala inleveransen från hela riket.

En mångfald exempel av denna typ skulle kunna anföras från hela riket. Här ytterligare ett par, hämtade från Lunds stift:

Gässie, Eskilstorps m. fl. församlingars pastorat:

Prästerskapet kostade 15,756 kr.
 1:a treöringen gav..... 5,491 »
 Arrenden gävo 21,244 »
 Inleverans till kyrkofonden 10,979 »

Om arrendemedlen lagts i botten, skulle, sedan prästerskapets löner från-
dragits, likvisst till kyrkofonden inlevererats 5,488 kr.

Stora Herrestads m. fl. församlingars pastorat:

Prästerskapet kostade	8,058 kr.
1:a treöringen gav.....	1,908 »
Arrendemedel gävo	10,900 »
Leverans till kyrkofonden	4,750 »

Med den av mig föreslagna anordningen skulle inleveransen till fonden ha varit 2,842 kr.

De anförda exemplen, vilka, som sagt, skulle kunna mångfaldigas, ådaga-
lägga, att den inkomst av överskottsmedel, som kyrkofonden har och som 1926
—1927 uppgick till 880,000 kr., ingalunda kommer att försvinna med det av
mig föreslagna arrangemanget. Å andra sidan är det ju självklart, att den
föreslagna anordningen i flera fall kommer att medföra ett fullständigt slo-
pande av inleveranser till kyrkofonden. Så är ju förhållandet, där arrende-,
ränte- eller skogsmedel icke ginge upp till kostnaden för prästerskapets av-
löning. Jag tänker exempelvis på situationen i *Solna* pastorat i ärkestiftet,
där läget (1921) var följande:

Prästerskapet kostade	48,000 kr.
1:a treöringen beräknades utgöra	57,516 »
Fondräntor m. m. gävo	23,550 »
Inleveransen till kyrkofonden blev.....	23,550 »

Denna inleverans skulle nu försvinna.

Likaså i *Malmö*, där läget tedde sig så (1921):

Prästerskapet kostade	134,917 kr.
1:a treöringen beräknades ge	421,707 »
Arrenden och räntor gävo	22,644 »
Inleverans till kyrkofonden	22,644 »

Sistnämnda leverans skulle enligt mitt förslag upphöra.

[I sistnämnda båda fall (*Solna* och *Malmö*) frapperas man av det faktum,
att de medel, som respektive församlingar förvalta, aldrig med ett öre komma
församlingarna till nytta utan oavkortade ingå i kyrkofonden. En sådan ord-
ning kan omöjligt verka uppmuntrande på de kommunala förtroendemän, som
ha ansvaret för administrationen av dessa tillgångar.]

Jag tror mig sålunda hava ådagalagt, att den anordning jag föreslagit skulle
hejda kyrkofondens tillväxt utan att dock äventyra dess tillvaro. Såsom jag
i det föregående antytt, torde fondens styrka alltjämt bli så stor, att den
kan, utöver den föreslagna, tåla vid andra reduktioner i syfte att därmed till-
godose vissa kyrkliga ändamål. Min tanke är, att Kungl. Maj:t borde äga
befogenhet att, i den mån kyrkofondens ändamål därigenom icke skulle komma
att äventyras, medgiva pastorat att disponera överskottsmedel, om vilka det
talas i mom. 5 av § 3 i lagen om kyrkofond av den 9 december 1910 även-

som för prästerskapets avlöning icke disponerade skogsförsäljningsmedel, som avses i det nuvarande mom. 4 av § 19 i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 till andra kyrkliga ändamål inom pastoratet.

Med stöd av det anförda tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen ville för sin del antaga följande förslag till ändring av § 19 i lag om reglering av prästerskapets avlöning av den 9 december 1910:

19 §.

Till bestridande av de — — — — — användas:

1:o) arrende av de — — — — — nämnda fond (= nuvarande mom. 2!);

2:o) avgälder av — — — — — nämnda fond (= nuvarande mom. 3!);

3:o) skogsförsäljningsmedel från de i 1 mom. — — — — — Konungen bestämmer (= nuvarande mom. 4!);

4:o) församlingsavgifter till erforderligt belopp, dock ej överstigande sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av hela inkomstbeloppet inom pastoratet; skolandet inkomsten beräknas för jordbruksfastighet till sex kronor och för annan fastighet till fem kronor för varje fulla etthundra kronor av taxeringsvärdet jämlikt senast fastställda taxeringslängd, samt i fråga om inkomst av kapital och arbete till det beskattningsbara belopp, för vilket bevillning till staten skall jämlikt senast fastställda taxeringslängd erläggas.

Jag hemställer tillika,

att vederbörande lagutskott måtte vidtaga de omredigeringar, som vid ett eventuellt tillstyrkande av mitt förslag kunna bli erforderliga i övrig hithörande lagtext.

Slutligen hemställer jag,

att denna min motion måtte behandlas av utskott i samband med den väntade kungl. propositionen rörande löneförbättring för prästerskap med lägre avlöning.

Stockholm den 21 januari 1929.

Arne Forssell.